НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ

СУЧАСНИЙ ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС: СУТНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Випуск №12

Матеріали
звітної науково-практичної конференції
Інституту проблем виховання НАПН України
(за 2023 рік)

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ НАПН УКРАЇНИ

СУЧАСНИЙ ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС: СУТНІСТЬ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Матеріали
звітної науково-практичної конференції
Інституту проблем виховання НАПН України
(за 2023 рік)

Випуск 12

Івано-Франківськ
«НАІР»
2024

УДК 371.4:001.76
ББК 74.200
С 91

Рекомендовано до друку
Вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України
(протокол № 6 від 30 травня 2024 року)

Рецензенти:
Безкоровайна О. В., завідувачка кафедри міжкультурної комунікації, теорії, історії та методики викладання зарубіжної літератури Рівненського державного гуманітарного університету, докторка педагогічних наук, професорка;
Лаппо В. В., професорка Коломийського навчально-наукового інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, докторка педагогічних наук, професорка;
Рейпольська О. Д., завідувачка лабораторії дошкільної освіти і виховання, керівник Центру раннього розвитку дитини та дошкільної освіти Інституту проблем виховання НАПН України, докторка педагогічних наук, професорка.

С 91 Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звітної науково-практичної конференції Інституту проблем виховання НАПН України за 2023 рік. – Івано-Франківськ: НАІР, 2024. Вип. 12. – 252 с.

ISBN 978-617-8011-79-6

У матеріалах науково-практичної (звітної) конференції представлені теоретико-практичні досягнення й наукові розвідки співробітників, керівників експериментальних майданчиків та аспірантів Інституту проблем виховання НАПН України, здійснені в галузі теорії і методики виховання, соціальної, дошкільної та позашкільної педагогіки впродовж 2023 року.
Статті подано в авторський редакції (збережено стилістику, орфографію, пунктуацію та мову). Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела тощо.

ISBN 978-617-8011-79-6

УДК 371.4:001.76
ББК 74.200

ЗМІСТ

Артемова Л. В. Дитина як суб´єкт чи об´єкт у потенціалі сучасного виховного процесу? …… 6
Безрук К. О. Підготовка педагогів до формування життєвої успішності підлітків …… 10
Бех І. Д. Нововведення у виховному процесі …….. 13
Бибик Д. Д. Волонтерство молоді у системі цінностей сучасної особистості ……... 22
Бондаренко О. І. Педагогіка емпауерменту в реалізації особистісного потенціалу учнівської молоді ……. 25
Вайнола Р. Х. Модель наставництва у формуванні соціальної успішності вихованців інтернатних закладів ……... 29
Васильєва С. А. Способи пізнання віртуального та реального світів, що оточують дитину ……. 33
Вербицький В. В. Інтеграція загальної середньої біологічної освіти та позашкільної освіти еколого-натуралістичного напряму …… 38
Вербицький О. В. Потенціал закладів позашкільної освіти в формуванні громадянської активності учнів …… 42
Власова В. Г. Роль віртуального медіапростору в естетичному вихованні учнівської молоді …….. 46
Вороніна Г. Л., Любухіна О. В. Формування соціальної компетентності як чинник успішної самореалізації дитини в життєвому просторі …… 49
Гетьман М. О. Виховання самовладання молодших підлітків як предмет наукового аналізу …… 53
Гончар Л. В. Модель діяльності класного керівника із запобігання булінгу серед підлітків у цифровому освітньому середовищі …… 57
Демидова Ю. О. Філософські витоки емоційного сприйняття світу особистістю ……. 61
Довбиш С. С. Особливості реабілітації та повоєнної адаптації ветеранів: досвід співпраці ГО з реабілітаційно-спортивними центрами ……... 66
Єжова О. О. Матрична модель формування успішності старшокласників в умовах поствоєнної реальності ……. 70
Журба К. О., Шкільна І. М. Стан сформованості національної солідарності в учнівської та студентської молоді в умовах війни та повоєнного часу …… 73
Зіняк І. Я. Критерії, показники та рівні вихованості моральної стійкості курсантів до маніпулятивного впливу ворожої пропаганди …….. 78
Золотаренко В. О. Тренінг як інструмент підвищення обізнаності фахівців та фахівчинь в сфері освіти щодо молодіжної роботи ……. 83
Канішевська Л. В. До проблеми військово-патріотичного виховання старшокласників в умовах воєнного стану: результати Всеукраїнського опитування …….. 88

Касіч Н. П. Забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності ……. 93
Кацеро О. К. Формування умінь викладачів у післядипломній освіті … 96
Киреєва А. П. Соціальна-психологічна підтримка дітей-вимушених переселенців до нових умов у період воєнного стану ……. 103
Кириченко В. І. Моделювання як основа партнерської взаємодії у формуванні життєвої успішності старшокласників ……. 108
Комаровська О. А., Мельник А. І. Трансформації художньо-освітнього простору Херсонського Таврійського ліцею в умовах воєнного стану і дистанційного навчання …… 112
Корнієнко А. В. Інтеграція позашкільної та загальної середньої освіти: перспективи та виклики ……. 116
Левінець Н. В. Тематичні дидактичні кейси як основа реалізації партнерської взаємодії батьків та вихователів у цифровому середовищі . 119
Литовченко О. В. Молодіжні програми як частина соціальної роботи у Великій Британії ……. 124
Литовченко О. В. Позашкільна освіта України як освітній ресурс в умовах війни та повоєнного відновлення ……. 127
Луценко В. В. Виховання морально-вольової стійкості старших підлітків у спортивно-масовій діяльності ……. 129
Луценко В. О. Особливості прояву булінгу у дітей молодшого шкільного віку в умовах воєнного стану ……. 132
Лященко Т. В. Особливості діяльності керівника гуртка в умовах сучасних викликів …….. 136
Мачуський В. В. Теоретичний аналіз поняття інтеграція в позашкільній освіті …… 140
Мельник А. І. Формування креативності в художньо-освітньому просторі ліцею мистецтв: теоретико-практичний аспект …… 144
Миропольська Н. Є. Театральний аудіопростір як «інкрустація» уроків мистецтва ……. 149
Михайліченко М. В. Освітньо-професійне середовище як засіб формування кар'єрної спрямованості майбутніх учителів …….. 153
Морін О. Л. Діяльність ресурсного центру виховних технологій освітнього закладу по формування в учнів кар'єрної спрямованості …… 158
Нечерда В. Б., Рибачок К. М. Формування стресостійкості учнів старших класів засобами квесту …… 164
Ничкало С. А. Художня комунікація у віртуальному медіапросторі як засіб естетичного виховання школярів ……. 168
Окушко Т. К. Ціннісне ставлення старшокласників до здоров'я як ресурс життєвої успішності …… 172
Остапчук В. В. Теоретичні аспекти професійного саморозвитку майбутніх соціальних працівників в закладах фахової передвищої освіти 176

Охріменко З. В. Формування кар'єрної спрямованості учнів в умовах Нової української школи як складова готовності до профільного самовизначення …….. 178
Пігуль Д. М. Виховання у старшокласників морально-вольових якостей із застосуванням елементів єдиноборств ……. 183
Пугач А. В. Медіаосвітній компонент педагогічної моделі формування життєвої успішності учнів старшої школи …….. 185
Рагозіна В. В. Військово-патріотичне виховання учнів засобами мистецтва: методика констатувального експерименту ……... 190
Рогальська-Яблонська І. П. Сучасний виховний процес в умовах цифровізації освіти ……. 194
Савельчук І. Б. Фокус-групи як інструмент дослідження соціальних очікувань молоді: переваги та можливості ……... 199
Салій П. С. Формування життєстійкості учнів в умовах змішаного навчання ……. 203
Сіпій В. В. Формування кар'єрної спрямованості на адаптаційному циклі базової середньої освіти засобами STEM-освіти …….. 208
Тимчик А. В. Виховання у старшокласників мужності у процесі прикладної фізичної підготовки …….. 210
Тимчик М. В. Технології забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі прикладної фізичної підготовки …… 213
Ткачук І. І. Актуальні питання кар'єрного самовизначення старшокласників в умовах війни …….. 217
Толочко С. В., Трутень А. В. Методи, прийоми і технології навчання старшокласників в умовах сьогодення ……. 220
Трейтяк Д. В. Формування громадянської активності старшокласників у цифровому просторі ……. 225
Федоренко С. В. Педагогічний феномен «покоління солідарності» ……. 230
Федорченко Т. Є. Особливості комунікації з батьками щодо запобігання кібербулінгу серед дітей у цифровому середовищі ……. 232
Шахрай В. М. Напрями діяльності закладу освіти щодо запобігання і подолання булінгу й кібербулінгу …… 237
Шматко Я. В. Ефективність виховання в учнів 7-9-х класів впевненості у собі в процесі занять дзюдо …… 241
Шпиг Н. О. Просвітницька діяльність щодо формування безпечної поведінки дитини у всесвітній павутині …….. 244
Відомості про авторів …… 248

Д.Д. Бибик, *м. Київ*

ВОЛОНТЕРСТВО МОЛОДІ В СИСТЕМІ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Матеріали розкривають суть і значення волонтерської діяльності в процесі особистісного зростання молоді; відображають процес імплементації волонтерства в систему ціннісних орієнтирів сучасних молодих людей; характеризують молодь як найбільш соціально активну категорію.

Ключові слова: *молодь, волонтерска діяльність, система цінностей, сучасна особистість.*

Про волонтерський рух в Україні знають і говорять у багатьох країнах світу, уважаючи його унікальним явищем. Цей рух пережив розквіт під час Революції Гідності та початку війни на Донбасі. У надзвичайно складний період він став єдиною силою, що об'єднала суспільство, створивши дієву структуру громадських організацій і груп людей, готових узяти на себе розв'язання найболючіших і найбільш нагальних проблем держави.

Волонтерство є неодмінною частиною розвитку цивілізації, яка відображається в соціокультурному житті. Протягом історії людства практично жодне суспільство не обходилося без ідеї добровільної та безкорисливої допомоги. Завжди були люди, для яких самовираження й самореалізація здійснювалися через служіння іншим. Упродовж століть релігійні та громадські установи стимулювали людей до благодійництва й волонтерства, виховуючи в них альтруїстичну свідомість.

Волонтерський рух для молодих людей є безмежним джерелом освіти, можливістю навчатися та самореалізовуватися. Волонтери не отримують фінансової компенсації у формі заробітної плати, але одержують інші цінності, такі як розвиток власних навичок, моральне задоволення, відчуття власної корисності для тих, хто потребує допомоги, і впевненість у тому, що вони приносять позитивні зміни, набувають нових знань та інших цінностей [2].

Накопичений за тривалий час досвід з галузей психологічної, педагогічної та соціологічної наук, що втілений у працях вітчизняних (О. Безпалько, Р. Вайнола, І. Звєрєвої, А. Капської, О. Карпенко, Н. Комарової, Т. Лях, Л. Міщик, О. Стецькова, С. Толстоухова, О. Яременко та ін) та закордонних дослідників (К. Юнг, Е. Еріксон, Е. Фромм, С. Бюлер,

Р. Ассаджіолі, К. Гольдштейн, А. Маслоу, К. Роджерс, Ж. Олпорт, Р. Мей, У. Франкл, Е. Шостром, К. Гроф), котрі займалися вивченням проблеми розвитку й самореалізації особистості, дозволяє говорити про те, що волонтерська діяльність є важливим компонентом у системі цінностей особистості та є незамінним щаблем у структурі особистісного зростання.

Проблема цінностей особистості є вже досить розкритою, однак усе ще актуальною в соціально-психологічних дослідженнях, її вивчали закордонні (М. Рокіч, С. Фелдман, В. Франкл, Ш. Шварц, S. Morris, R.M. Williams) і вітчизняні вчені (С. Анісімов, О Дробницький, А. Ручка, Л. Столович, В. Тугарінов, В. Ядов), а інтеграція волонтерства в систему цінностей молоді розкриває нові напрями досліджень [3].

Ціннісні орієнтації є важливим аспектом структури особистості, який певним чином узагальнює весь життєвий досвід, накопичений людиною протягом її індивідуального розвитку. Це ключовий елемент, який представляє собою вісь свідомості, навколо якої обертаються думки й почуття особистості і з точки зору якої вирішується багато життєвих питань. Розуміння ціннісних орієнтацій у такий спосіб дозволяє розкрити та дослідити напрям діяльності особистості в будь-який момент її життя, а також відобразити прагнення молоді орієнтуватися на майбутнє [4]. Розглядаючи молодь як особливу вікову групу, відзначу, що ця категорія є об’єктом наукового дослідження в різних соціально-гуманітарних галузях, таких як соціологія, психологія, педагогіка, демографія, політика, право, історія та ювенологія. У соціології молодь вивчається як самостійна соціально-демографічна група з її власними соціальними проблемами, які можна розділити на дві категорії: специфічно молодіжні соціальні проблеми (включно з визначенням молодості як суспільної групи, її соціального статусу, ролі й місця в соціальній структурі суспільства, вивченням особливостей свідомості й діяльності молодого покоління, а також аналізом соціальних аспектів діяльності неформальних молодіжних об’єднань і рухів) та загальносоціологічні проблеми, які стосуються цієї вікової категорії (освіта, сім’я, шлюб, виховання молодого покоління, розвиток соціальної та політичної

активності, а також специфіка соціальних протиріч і конфліктів).

Залучення молоді до волонтерської діяльності є одним із способів сприяти формуванню соціальної відповідальності. Волонтерство ґрунтується на принципах безкорисливої служби гуманним ідеалам людства і не має на меті отримання прибутку, заробітної плати або кар'єрного зростання. Основна мета волонтерської діяльності – задоволення особистих і соціальних потреб через допомогу іншим людям. Участь молоді у волонтерській діяльності дарує можливість побачити результати власної праці, як-от: посмішки вихованців дитячих будинків після благодійного свята, задоволення від того, що вони можуть допомогти тим, кому це потрібно найбільше. Усе це забезпечує глибоке моральне задоволення. Волонтерська діяльність сприяє формуванню звички й потреби в активності, яка приносить творчі результати, що мають вагомий вплив щодо відчуття змінотворчого ефекту в умовах війни [1]. На схемі 1 видно (рис. 1), що волонтерська діяльність наскрізною лінією проходить крізь усі сфери ціннісно-орієнтованої діяльності молоді. Досвід участі у волонтерських проєктах у майбутній професійній діяльності спрямовує сучасну молодь на досягнення поставлених цілей і бажаного результату в розпочатих справах.

Рис. 1. Схема «Волонтерство в системі цінностей людини» (ідея: На урок https://naurok.com.ua/prezentaciya-lyudski-cinnosti-143886.html, доопрацьовано та доповнено).

Волонтери є найбільш ефективним ресурсом людської діяльності у сфері соціальної роботи в громаді. В Україні в контексті гострої кризи в умовах воєнного стану спостерігається масовий розвиток волонтерського руху серед молоді в різних сферах суспільного життя. Унікальність волонтерського руху в Україні полягає в тому, що найбільшу кількість волонтерів у сфері соціальної роботи становить саме молодь, а діяльність волонтерів, головним чином, має соціальний характер. Робота молодіжних волонтерських груп зазвичай спрямована на найболючіші проблеми, що існують в українському суспільстві.

Список використаних джерел

1. Бибик Д. Д. Розширення можливостей мультидисциплінарної взаємодії волонтерських та благодійних організацій в умовах воєнного стану. Повоєнна Україна і Світ: філософський, правовий та гуманітарний дискурси. м. Київ. 2022. С. 88-89
2. Бєспалова К. О. Мотиваційні аспекти волонтерства: досвід західних країн. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право, 2012. №2. С. 67-71.
3. Вахріна О. Погляди польських науковців на поняття «цінність». Український педагогічний журнал, 2016. No 1. С. 23–29.
4. Вихрущ А. В., Христенко, О. М. Система цінностей молоді в контексті особистісної парадигми. Медична освіта, 2022 (1). С. 5–13. URL: https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2022.1.12937
5. Савельчук І. Б. Соціальні очікування молоді: від теоретичного осмислення до практичного застосування у воєнний та післявоєнний період. Social Work and Education. 2022. Vol. 9, No. 1. pp. 113-121. DOI: https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.1.9

О.І. Бондаренко, *м. Київ*

ПЕДАГОГІКА ЕМПАУЕРМЕНТУ В РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті висвітлено змістове підґрунтя педагогіки розширення можливостей або, як її ще називають в українському науково-педагогічному дискурсі, педагогіка емпауерменту, що охоплює підхід на основі здібностей і можливостей та підхід активної залученості, розроблені з урахуванням критичної педагогіки та трансформативної педагогіки.

Ключові слова: *учнівська молодь, педагогіка емпауермент, критична педагогіка, трансформативна педагогіка.*

Педагогіка розширення можливостей або, як її ще називають в українському науково-педагогічному дискурсі, педагогіка емпауерменту – це збірний термін на позначення педагогічних підходів і практик, які використовуються з метою заохочення допитливості, саморефлексії,